

ANTÒNIA VICENS:

«Les novel·les les veus arribar, vénen frontals. La poesia no, la poesia és el vent.»

Lucia Pietrelli

De cabells i pensaments clars. Generosa a l'hora d'escriure i a l'hora de conversar. Amb molts llibres que carrega damunt les espatlles, o millor dit que serva dins els ulls, i amb un poemari nou a punt de veure la llum. Entre narrativa i poesia, Antònia Vicens és literatura meticulosa, veu personal i cadència calibrada.

LUCIA PIETRELLI: *Una vegada, en una entrevista amb motiu de la publicació del poemari Sota el paraigua, el crit, vares dir: «Els versos em cauen a trossos del cel.» I les novel·les, en canvi, d'on et vénen?*

ANTÒNIA VICENS: Jo em record escrivint novel·les de petita, des de sempre. I quan encara no sabia escriure, m'imaginava històries com si les parets del dormitori fossin una pantalla de televisió. Com que la meva habitació no tenia finestres, jo me'n creava una. Eren els anys 40, no hi havia llibres a les cases, ni llibres infantils. Jo tenia ganes d'entendre les coses. Veia la gent que pel carrer del poble xerrava i per una paraula, o amb una sola paraula, reia o plorava. M'adonava que les paraules tenien una gran força i pensava: si jo també tenc paraules, ho podré arribar a entendre tot. Llavors m'imaginava que les estava col·leccionant. Escrivia les meves històries mentalment. Mentre les meves amigues anaven col·leccionant trossos de roba de nylon que ens arribava de contraban i que pel fet de ser transparent es considerava pecat tenir-ne, i paper de caramels, perquè en aquells temps de pobresa el paper que embolcallava els caramels era prou cobejat com per ser col·leccionat.... jo anava com boja darrere la força, darrere el poder de les paraules. Escriure, per a mi, representava una

necessitat enorme d'anunciar allò que no m'agradava. Aquell ambient on creixia no m'agradava, veia que hi havia molts pocs horitzons per a les dones i per això sempre dic que la mística em va salvar una mica perquè m'obria altres camins, immaterials sí, però almenys podia somniar. Quan, a través de les monges, vaig tenir accés per poder llegir Teresa d'Àvila i altres místiques, se'm va disparar la imaginació i vaig pensar que podia anar més enllà d'aquelles donetes que anaven pel carrer amb una servilitat resignada, gens qüestionada, que havien fet la Primera Comunió com l'acte més important de la seva infantesa, s'havien casat i després ja arribava la Comunió de les filles i la seva pròpia mort. Tot al dictat de l'Església Catòlica. Mon pare era republicà, però no ho podia dir, i jo no entenia el perquè. Si no te n'anaves amb les altres nines a missa o al mes de Maria, no hi havia res més per poder sortir de casa. A l'hora d'escriure, jo agafava tot això, tot el que veia...

LP: *I tot això que no t'agradava també ho deies en veu alta, o escrivies allò que no t'agradava just perquè no ho podies comunicar als altres d'una manera diferent?*

AV: Per començar, a una nina no l'escoltaven mai. I a Santanyí, als anys 50, no hi havia ni biblioteca. Qui em podia entendre? O fer-me companyia? Em record solitària. Que em quedàs a casa a escriure en lloc de jugar amb les amigues, era vist com a una cosa molt estranya. Record que hi havia un jove ingressat en el psiquiàtric, i la seva tia, que era la seva tutora, li va dir a ma mare: «Catalina, vés molt alerta amb la teva filla, que el meu nebot va començar així, va començar escrivint.» Sí, és un món difícil d'imaginar. *39 graus a l'ombra*, per exemple, parla de tot això: aquell món de poble, aquell món dels obrers de Cala d'Or. Escrivint treia a fora tot allò que veia: crec que s'escriu amb els ulls.

LP: *Si escrivim amb els ulls, què sents que hi ha a dins dels teus? El proper poemari que estàs a punt de publicar suposo que té molt a veure amb tot això perquè es dirà Fred als ulls...*

AV: Sí. Per mor d'un problema mèdic, vaig haver de viure uns mesos dins d'un sol ull. Foren moltes hores d'escoltar música amb els ulls clucs. Era com estar enmig de l'univers, perquè dins la fosca els contorns dels mobles, de les parets, desapareixen. Una mica com només veure-hi a través de la lluernia de l'inconscient. Al meu proper poemari, però, s'imposa el blanc, precisament perquè està escrit des de la fosca. Estirada al sofà, de tant en tant havia d'obrir un ull i agafar corrent el bolígraf, perquè els poemes em passaven ràpids per davant. Però sempre des d'aquesta posició de no ser en un espai concret. Amb els ulls clucs pots agafar en un segon, o en un vers, tota la vida i la mort. Tots els poemes d'aquest nou poemari, *Fred als ulls*, estan escrits amb el subconscient, sense saber ben bé si neixen a partir de la teva memòria o de si estàs connectant amb una memòria col·lectiva. Amb les novel·les no és el mateix, les has de construir amb els ulls oberts i els peus a terra.

Sí. Si tens fred als ulls, ja tens fred arreu. Quan la mirada és gèlida, tot torna fred, i això passa al meu proper poemari.

La poesia l'escric, o l'agaf, d'una manera ràpida, però després es converteix en una bogeria total a l'hora de revisar cada paraula, cada vers, i al mateix temps mirar d'entendre per què l'he escrit, i què vull dir exactament: ordenar el caos. He passat un mal estiu revisant *Fred als ulls*, me n'anava a dormir o a comprar, i els versos em perseguien fins i tot al mercat. Els versos s'apoderen de les persones. Les novel·les també les reescric, bastant, però les novel·les no em solen despertar mai durant la nit, els poemes sí. M'han fet despertar i aixecar moltes vegades per anar a canviar tan sols una paraula o ajustar una cadència. Em sent maltractada per la poesia. Jo no l'he cercada i potser he estat irresponsable quan m'he posat a publicar el meu primer poemari amb quasi setanta anys. Les paraules dels poemes em burxen a tothora, com si em diguessin: «Cerca més, no som jo la paraula que ha d'estar dins d'aquest vers.»

En un poema no pots dir: «Avui fa fred», has de fer que les paraules facin posar la pell de gallina al lector i que d'aquesta manera li arribi el fred. Esper almenys haver aconseguit acostar-me, fregar, algunes de les petites, humils subtiletes dels somnis, i una mica el misteri del temps. Crec que cap teòleg ni cap científic explica prou bé què és el temps. Potser només la poesia s'hi acosta perquè és igual d'inexplicable.

LP: *Jo, quan penso en el temps, penso en Àlicia en terra de meravelles i en el rellotge que s'arreglava amb mantega, en el temps líquid.*

AV: Jo pens en el reflex d'una espiral: hi som dedins i hi som defora o anam disparats no sabem a on. Aquest proper poemari, que sortirà a *Cafè Central*, està escrit, com he dit abans, amb la sensació d'estar fora del temps. La poesia em va molt bé amb l'estat d'ànim d'ara, diríem que més abstret, més reposat, també més economitador mentre que la prosa em sembla excessiva, pesada, renouera. També me costa llegir narrativa darrerament i llegesc més poesia. La poesia m'obsessiona perquè només amb un espai en blanc pots evocar qualsevol cosa, un forat de l'univers, un neguit espiritual, tantíssimes coses...

LP: *Tornant a la teva narrativa, una de les teves novel·les que més m'ha impactat és La santa... i sempre que penso en ella, penso en quan em vares dir que, de petita, volies ser santa.*

AV: *La santa* és un títol amb bastant de sarcasme. Però sí, de nina sempre deia que volia ser santa. Ja t'he contat abans com em va fascinar i ajudar la lectura d'escriptores místiques; ara em vénen uns versos espirituals-amorosos de Hadewijch d'Anvers: «Anorrear-se en l'amor / és la cosa més elevada que conec.» Quines volades que feia amb ella! M'evadia d'un món que no m'agradava, un món en què estava a punt de caure-hi de cap, com totes les altres al·lotes. I és que amb quinze anys et compraven un vestit i et deien «Amb aquest vestit has

de trobar nòvio», o sigui que no te compraven un vestit perquè passassis gust. Jo de nina deia que de gran volia ser santa, precisament per no haver de viure segons quines limitacions. Quan una al·lota, tota guapa, amb una cabellera llarga i ben pintada es casava, el dia després es tallava els cabells, anava amb el davantal i amb el mateix pentinat de cabells curts de totes les altres, el posat submís, i la seva vida ja no era res. Les il·lusions fetes miques. Hi havia molta misèria a Mallorca i els pares convertien les filles en la seva assegurança de vida. El que veia era que el catolicisme asfixiava, però si manejaves bé la seva doctrina, en comptes de sotmetre't et podies evadir. Tomàs Merton, monjo trapenc de l'abadia de la Mare de Déu de Getsemaní a Kentucky, també em va fer molta companyia, em va ajudar a viure amb mi mateixa; a *Ningú no és una illa* escrivia sobre la riquesa del silenci i de la soledat, quan en general t'ensenyaven que no havies d'estar tot sol, costàs el que costàs.

També la mar era una altra limitació que m'obsessionava, aquesta cosa tan fascinant també es convertia en una barrera, perquè anava amb la bicicleta fins a Cala Figuera, però després on podia arribar? No podia ni fugir. Escrivia com a protesta contra aquesta falta de mitjans físics i espirituals. *Ànima de gos* també mostra gent denigrada sense la possibilitat d'aconseguir donar forma a les seves il·lusions, quan les mancances es tornen destrucció. Són personatges per ser tirats dins el contenidor.

LP: *Les motivacions que t'empenyen a escriure han canviat amb el temps? Són les mateixes de fa quaranta anys o són diferents?*

AV: En narrativa no, sempre cont allò actual que em colpeja. Els personatges em vénen, jo hi dialog i faig com un càsting. Els meus cans ho podrien contar, segur que pensen: «Antònia, estàs xerrant tota sola!» Hi ha personatges que no me serveixen, i personatges que sí. És com anar formant una pel·lícula. Però, saps?, al final m'adon que en qualsevol escenari o tema que triï estic cercant la nina perduda que vaig ser. Ara ja no tenc pressa a l'hora d'escriure, deu ser una cosa pròpia dels anys. Quan et fas gran, passa això. Com si en lloc del temps estrènyer-me, jo tingués tot el temps del món a les mans.

En poesia, però, és una experiència molt diferent, una experiència no cercada.

LP: *Una experiència caiguda del cel? Con dèiem al principi...*

AV: Sí, la poesia és màgica. Recordo que era el 3 d'agost del 2006. Un matí, davall d'una ombrel·la, em varen començar a caure versos. Era la memòria que s'estava desfent. La vida que em queia a trossos. Quan la memòria es desfà, és millor un vers que la prosa. Anava escrivint com una boja. I el meu fill demanant-me: «Però què fas tan afuada?» I jo dient-li: «És que em vénen molts records d'infància i els vull agafar.» Vaig escriure *Loveley* en dos o tres dies, vull dir la primera versió. Després em vaig demanar com podia ser si no m'ho havia

proposat, i ho vaig poder entendre. Era el tercer aniversari de la mort de mon pare. Mon pare i ma mare, de vells, varen venir a viure amb mi. I la darrera vegada que varen ingressar mon pare, la metgessa em va dir que no caminaria pus mai. Ell estava molt preocupat per no perdre l'autonomia. I quan després de poc es va morir, d'alguna manera va ser com una alegria per a mi perquè no va haver de viure sense ser independent, sense caminar. Per tant jo era feliç... les llàgrimes per a mon pare em varen caure després de tres anys. *Lovely* són els records de mon pare que, al mateix temps, són els records de tota una generació. I quan va aparèixer *Sota el paraigua el crit*, va ser la part més immaterial, més espiritual de *Lovely*.

La poesia no sé dir què és per a mi. He llegit molt sobre què n'opinen molts poetes, i si bé m'he trobat amb texts d'una gran altura, que m'entusiasmen, quan m'enfront jo a tot aquest món, em qued en blanc. La poesia crec que conté tota la bellesa i tot el terror de la vida i de la mort, però no es deixa veure... arrib a pensar que nosaltres no escrivim poesia, sinó que és ella que de tant en tant es manifesta i de vegades aconseguim retenir-ne un alè. Possiblement és com el vent, mou els cabells, mou les fulles dels arbres, mou l'herba, la mar... però no el veim. La poesia és com tornar a la infància, intentar contestar el «Per què?» que mai no ens han explicat. Burxar dins el misteri del temps.

Ara, tu i jo veritablement estam dinant? A dins o a fora del temps? Al cap i a la fi són neguits com a infants.

LP: *La distinció entre la sensació d'estar fent una cosa o veure't de fora fent-la... hi ha una cançó d'Angelo Branduardi que parla d'això: somniem una papallona o la papallona ens somnia a nosaltres?*

AV: Això mateix. On comences i on acabes? Quan ets nina vas preguntant als grans, i sempre et contesten: «No emprenyis.» En aquell temps, jo ho demanava a monges i capellans; el perquè, més que res, sobre el dolor, que m'explicassin per què el dolor... i ells tampoc no em contestaven. Allò quotidià acabava essent el més misteriós per a mi. Després vas tornant gran, i t'aveses (t'avesen) a viure sense respostes.

LP: I què passa quan llegeixes? Cerques en els altres escriptors els mateixos «per què?» que pretens tu a l'hora d'escriure?

AV: Sempre he estat desordenada llegint. En aquest dies rellegia *Les noces del cel i de la terra* de Blake, o *La tomba de Lou* de Denise Desautels, i també *Sang cremada* de Pau Vadell. Si crec que un autor em pot influir, mentre estic escrivint, no el llegesc. Esper. Perquè és molt fàcil agafar el ritme d'un altre, i el mínim que podem fer és intentar tenir una veu personal. Quasi sempre llegesc coses diferents de la narrativa que faig jo, preguntes i respostes diferents.

Quan vaig començar a tenir llibres al meu abast, em vaig enamorar moltíssim de Carson McCullers, i també de Faulkner, de Virginia Woolf i del *Retrat d'un artista adolescent* de James

Joyce, perquè el vaig sentir molt proper a mi.

En els anys 40 era impensable tenir llibres, inimaginable una llibreria a Santanyí. Em va salvar Bernat Vidal i Tomàs, quan el vaig anar a conèixer, i em va començar a deixar llibres i sobretot em va escoltar. Quan vaig anar a fer feina a Cala d'Or fou el mateix, no hi trobava res, no hi arribava ni la premsa. Hi havia turistes, això sí... la gent ho interpreta com a històries de disbauxa, turistes i picadors, però eren històries tristes, molt dramàtiques. Hi havia hagut la Segona Guerra Mundial, era gent que venia d'aquella experiència, gent molt marcada, hi va haver molts suïcidis als hotels. Era gent desesperada, que venia de vacances a oblidar el seu dolor i la seva soledat durant quinze dies. I els obrers estaven molt explotats. Quan vaig decidir escriure *39 graus a l'ombra*, vaig pensar: descriu la vida dels obrers o de les terrasses dels hotels? Allà tot apareixia alegre, amb un gin-tònic de més... però era aparença, la realitat era una altra i era fosca.

LP: *Trobes que avui dia tot això queda lluny o encara es pot considerar present?*

AV: No estic segura que el món hagi canviat gaire. Aparentment pots dir el que penses, viure com vols, estimar qui vulguis... però s'arrossega el passat, no és fàcil desfer-se'n. Quan parl amb les meves amigues, ho not. No s'ha avançat gaire.

Els anys 60 amb el turisme van enviar molta gent de la península a castellanitzar Mallorca. I en part a modernitzar-la. Feien creure a les dones que si duïen bikini i fumaven ja es menjarien el món. De cultura res. Ara la invasió és més sofisticada, però segueix. Igual de subtil. Ha canviat l'estètica, tot està més maquillat, però res més.

Tota aquesta gent que amb tot el dret del món lluita per demanar justícia pels seus morts és un exemple que dins la memòria el dolor segueix a través dels anys, igual que les travetes contra la identitat dels pobles continuen. Hi ha uns avanços tecnològics que fa uns anys haurien pogut parèixer de ciència ficció, però les coses viscudes queden, fan pòsit, l'educació rebuda no s'esborra fàcilment; es pot anar de moderna de fora, però de dins és una altra cosa. Hauran de passar un parell de generacions. Però com que sembla que retrocedim... en llibertats, en benestar... en cultura... No tenc gaire esperança.

A mi a l'hora d'escriure sempre m'ha interessat la capacitat de propagació de la pròpia misèria que tenen les persones. De com la misèria o la desgràcia d'una sola persona dins d'una família o dins d'una societat s'escampa. Basta una ràdio encesa a tot volum en un carrer i aquell carrer ja deixa de ser un carrer tranquil. O un acte de terrorisme a l'altre cap del planeta perquè comencem a tremolar. És el mateix amb les persones. Basta la misèria d'una per fer que el dolor o el malviure o la por s'escampin a tot arreu. I així estam, amb l'ai al cor, i la ploma a punt.

Els articles d'aquest número 3 de la revista *Veus baixes*,
publicats al març de 2015,
amb ISSN 2254-5336,
es publiquen amb llicència Creative Commons:
se n'autoritza la reproducció sempre que se'n citi l'autor,
que sigui sense propòsits comercials
i que no se'n facin elaboracions derivades

